

◇ فصلنامه علمی پژوهشی زن و فرهنگ

سال سوم. شماره دوازدهم. تابستان ۱۳۹۱

صفحات: ۳۵ - ۲۳

تاریخ وصول: ۱۳۹۱/۲/۷ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۵/۳۱

زن از نگاه پیامبر (ص)

محمد شفیعی*

چکیده

ظهور شخصیت حقیقی زن و انجام رسالت های سنگین و مسئولیت های الهی و انسانی و راهیابی به کمال واقعی اش اقتضا می کند تا از دیدگاههای افراطی و تفریطی پرهیز نموده و نظر صحیح و منطبق بر فطرت که مبتنی بر آموزه های دینی می باشد را تبیین نمود. از آنجا که خداوند، پیامبر(ص) را به عنوان الگو معرفی نموده است تا مؤمنان از سخنان و اعمال و رفتار آن حضرت درس بگیرند. یکی از موضوعاتی که در سخنان پیامبر(ص) مورد تأکید قرار گرفته، معرفی شخصیت زن و نوع نگاهی است که به زن دارد. پیامبر اکرم (ص) الگوی کامل انسانیت، زن را از زوایای مختلف مورد بحث و بررسی قرار داده که مهم ترین آنها عبارت از: عظمت و هویت دینی زن، نقش مادر و وظایف پرورشی ایشان، همکاری و پاداش خدمت به شوهر، توجه به فرزند دختر، وظیفه سی مرد نسبت به همسر، منفور بودن طلاق می باشد. در صورتیکه فرمایشات پیامبر(ص) مورد توجه قرار گیرد، آرامش در خانواده ها، افزایش و زمینه رشد و تعالی افراد خانواده فراهم می گردد.

کلید واژگان: پیامبر(ص)، زن، مرد.

---

*دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران، گروه فقه و حقوق اسلامی، گچساران، ایران. (نویسنده مسئول:

shafee7959@yahoo.com)

مقدمه

آنچه مسلم است این است که از میان مصلحان و اندیشمندان بزرگ تاریخ که غالباً یا زن را ندیده اند و یا به خواری در او نگریسته اند، حضرت محمد(ص) تنها کسی است که جدأً به سرنوشت زن پرداخته و حیثیت انسانی و حقوق اجتماعی وی را به وی باز داده است. اعطای حق مالکیت فردی، استقلال اقتصادی زن و در عین حال متعهد ساختن مرد به تأمین زندگی وی، به گونه ای که حتی برای شیر دادن کودک می تواند حق خویش را از همسرش مطالبه کند و نیز تعهد پرداخت مهریه نماینده ی شخصیت زن و نیز پشتوانه ی اقتصادی احتمالات شوم آینده ی وی بوده است. و نیز تساوی حقوقی و مذهبی او با مرد، از عواملی است که زن را در جامعه مقتدر و در برابر مرد، که همواره می خواسته است بر زن تسلطی مستبدانه داشته باشد، مستقل ساخته است.

اسلام در عین حال که با « تبعیضات » موجود میان زن و مرد به شدت مبارزه کرده است، از « مساوات » میان این دو نیز جانبداری نمی کند و به عبارت دیگر نه طرفدار تبعیض است و نه معتقد به تساوی بلکه می کوشد تا در جامعه، هر یک را در « جایگاه طبیعی » خویش بنشاند، تبعیض را جنایت می داند و تساوی را نادرست. با آن انسانیت مخالف است و با این طبیعت، طبیعت زن را نه پست تر از مرد می داند و نه مانند مرد، طبیعت این دو را در زندگی و اجتماع « مکمل » یکدیگر سرشته است و از این رو است که اسلام، بر خلاف تمدن غربی، طرفدار اعطای « حقوق طبیعی » به این دو است، نه « حقوق مساوی و مشابه » و این بزرگترین سخنی است که در این باره می توان گفت.

حضرت محمد(ص)، عملاً می کوشد تا حقوق و شخصیتی را که اسلام برای زن قائل شده است به وی عطا کند، از زنان همچون مردان بیعت می گیرد. آنان را همچون مردان در صف « اصحاب » خویش جای می دهد، دخترش، فاطمه، را در کوچکی در برابر مردم بر زانوی خویش می نشاند و هنگام گفتگو با آنان، او را می نوازد و در ابراز محبت خاص خود به وی گویی عمد دارد که به اعراب نشان دهد که دختر ننگ نیست و همچون فرزند پسر، عزیز است. در خواستگاری علی، از وی اجازه می خواهد و آن هم با چه آوایی زیبا و لطیف. رفتار وی با زنانش چنان با ادب و نرمش و مهربانی آمیخته بود که در جامعه ی خشن آن روز شگفت انگیز می نمود. (شریعتی، ۱۳۸۴ ص ۵۴ و ۵۳).

از آنجا که خداوند پیامبر (ص) را به عنوان الگو معرفی نموده است تا مؤمنان از سخنان و اعمال و رفتار آن حضرت درس بگیرند و آن را سرلوحه ی زندگی خود قرار دهند، یکی از موضوعاتی که در سخنان پیامبر(ص) مورد تأکید قرار گرفته معرفی شخصیت زن و نوع نگاهی است که پیامبر(ص) به زن دارد. که در این مقاله زن از نگاه پیامبر (ص) مورد بررسی قرار گرفته است.

عظمت زن در فرهنگ وحی

در فرهنگ وحی از زن به عظمت یاد شده است و این اختصاص به قرآن ندارد و در انجیل، تورات و صحف خلیل الله نیز مطرح بوده است. تکلم با فرشتگان و دریافت بشارت آنها و شنیدن از مواردی است که زن مانند مرد در همه ی این صحنه ها سهیم بوده است و اگر پدر پیامبری با ملائکه سخن گفته، مادر پیامبر نیز با آنها گفت و گو کرده است، از این رو قرآن کریم که از زنان یاد می کند مادر مریم یا خود او را جزء آل عمران شمرده و در زمره ی اصفیای قرار می دهد و به دیگر سخن، میان مردم جهان، اینها هم مانند انبیاء و اولیای خاص، از اصفیای الهی اند. (جوادی آملی ۱۳۸۳ ص ۱۳۳).

زن وسیله ی انس و محبت

و از نشانه های خداست که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید و در میانتان محبت و رحمت قرار داد، به یقین در این نشانه هایی است برای گروهی که تفکر می کنند. (روم، ۲۱)

انسان در این زندگی پر آشوب، نیاز به سکونت و آرامش و محبت دارد. به شخصی نیازمند است که محرم اسرار و خیر خواه و دل سوز و حامی اش باشد، تا با او انس بگیرد و از محبت ها، کمک ها و حمایت های خالصانه اش بهره مند گردد. به فردی نیازمند است که شریک زندگی اش باشد. در سلامت و بیماری، عزت و ذلت، خوشی و ناخوشی، فقر و غنا، رفاه و تنگ دستی و در همه ی احوال، به او وفادار و مهربان و دلسوز باشد. در تأمین این نیاز چه کسی بهتر از همسر و چه جایی مناسب تر از کانون خانواده است. (امینی ۱۳۸۶ ص ۵۵)

زن، محبوب پیامبر (ص)

پیامبر (ص): از دنیای شما زن و بوی خوش، محبوب من قرار داده شده و نور چشم من در نماز است (پاینده ۱۳۸۲ ص ۴۳۷).

محمی الدین عربی، سرّ محبوب بودن زن را که در بیان پیامبر گرامی اسلام آمده است، چنین ترسیم می کند: چون ذات اقدس خداوند منزّه از آن است که بدون مجلا و مظهر مشاهده شود، هر مظهري که بیشتر جامع اسما و اوصاف الهی باشد، بهتر خدا را نشان می دهد و زن در مظهریت خدا کامل تر از مرد است، زیرا مرد فقط مظهر قبول و انفعال است، چون مخلوق حق است، اما زن، هم مظهر قبول و انفعال الهی است، هم مظهر فعل و تأثیر الهی، چون در مرد تصرف می کند و او را مجذوب و محبّ خود می سازد و این تصرف و تأثیر، نموداری از فاعلیت خداست و از این جهت زن کامل تر از مرد است. اگر مرد بخواهد خدا را در مظهریت خود مشاهده کند، شهود او تام نیست، ولی اگر بخواهد خدا را در مظهریت زن بنگرد، شهود

او به کمال و تمام می رسد، از این رو زن محبوب پیامبر اکرم (ص) قرار گرفت. (جوادی آملی ۱۳۸۳، ص ۱۹۳ و ۱۹۴)

فرزند دختر

پیامبر (ص): هر کس سه دختر را سرپرستی کند سه باغ از باغ های بهشت به او داده می شود که هر باغی از دنیا و آنچه در آن است بزرگتر است. (لجنه الحدیث، ۱۳۸۸ ج ۱۳ ص ۱۳۱)

هر خانه ای که در آن چند دختر باشد هر روز دوازده برکت و رحمت از آسمان به آن خانه نازل می شود و فرشتگان پیوسته آن خانه را زیارت می کنند و برای پدرشان هر شبانه روز عبادت یکسال را می نویسند. (لجنه الحدیث، ۱۳۸۸ ج ۱۳ ص ۱۳۲)

هر کس دختری داشته باشد و او را تحقیر نکند و پسرش را بر او ترجیح ندهد خداوند او را وارد بهشت می کند. (لجنه الحدیث، ۱۳۸۸ ج ۱۳ ص ۲۴۶)

هیچ کس از امت من نیست که سه دختر یا سه خواهر را تکفل کند و با آنها نیکی کند مگر اینکه آنها حجاب وی از جهنم باشد. (لجنه الحدیث، ۱۳۸۸ ج ۱۳ ص ۹۵۹)

هر کس سه دختر داشته باشد و تربیتشان کند و شوهرشان دهد و با آنها نیکویی کند پاداش او بهشت است. (لجنه الحدیث، ۱۳۸۸ ج ۱۳ ص ۷۵۴)

با توجه به این روایات نتیجه گرفته می شود که اسلام جانب زنان و دختران را بیشتر ملاحظه می کند، ولی به نظر می رسد این تعبیرات و ترجیح خانم ها بر آقایان جنبه ی دفاعی و عاطفی دارد، زیرا تفکرات موهوم، عصر جاهلیت بر افکار مسلمانان تأثیر گذاشته و به دخترانشان خیلی ارزش نمی دادند، لذا پیامبر اسلام و اهل بیت او از جایگاه زنان دفاع نموده اند، از سوی دیگر، دختران کانون عاطفه و احساس اند، و به محبت و احترام والدین بیشتر نیاز دارند. صدور این احادیث برای تأمین آن می باشد (بابازاده، ۱۳۹۰ ص ۹۲)

حق اختیار همسر

پیامبر (ص) نظر دختران خود را در مسئله ی ازدواج دخیل می دانستند و نظرخواهی ایشان از حضرت فاطمه (س) در امر ازدواج، درسی بود برای پدرانی که خود را اختیاردار دختر خویش می دانستند و به جای وی تصمیم می گرفتند. از این رو وقتی دختری نزد پیامبر آمده و می گوید پدرم مرا به ازدواج پسر عمویم در آورده است، رسول گرامی اسلام (ص) حق انتخاب را به دختر می دهد و او می گوید من به این ازدواج تن دادم، ولی قصدم آن بود که زنان بدانند، پدران را در این کار اختیار نیست. ابن عباس نقل می کند: دختری باکره نزد پیامبر (ص) آمد و گفت پدرش او را به ازدواجی ناخواسته مجبور نموده است، پیامبر اختیارش را به

دختر داد. حذام دختر خنساء از ازدواجی که پدرش بر او تحمیل کرده بود، نزد رسول خدا شکایت برد. رسول خدا (ص) ازدواج را بر هم زد و فرمود: هرگونه می خواهد ازدواج کند او نیز با ابولبابه ازدواج کرد. به طور اساسی، دین مبین اسلام برای خوشبختی زن در زندگی زناشویی، تدابیری اندیشیده است، از جمله در امر ازدواج به زن آزادی و حق انتخاب داده و جلب رضایت وی را شرط لازم دانسته به گونه ای که بدون اذن او، پیوند زناشویی اعتباری ندارد. پس حق گزینش، بهترین تضمین برای سعادت زن است. از این رو بی توجهی به رأی و نظر او ممنوع شده است. بدین ترتیب، اسلام اظهار نظر زن را ضروری و حق طبیعی اش دانسته است. زناشویی پیوند زن و مرد برای تشکیل زندگی مشترک است و این حق طبیعی زن است که همسر آینده اش را برگزیند و در صورت اکراه و اجبار دیگران زیر بار نرود و نپذیرد (فتاحی زاده، ۱۳۸۷ ص ۷۱ و ۷۲)

مقام والای مادر

بر پایه ی تعالیم دینی، گرامیداشت مقدم مادران مایه ی ورود بهشت است، چنانکه خط مشی و کیفیت رفتار مادر در تربیت فرزند وارسته ی اهل بهشت نقش تعیین کننده ای دارد. از رسول اکرم (ص) در این باره دو مطلب رسیده است: الجنة تحت اقدام الامهات بهشت زیر پای مادران است (نوری، ۱۴۰۷ ج ۱۵ ص ۱۸۰)

اذا كنت في صلاة التطوع فان دعائك والدك فلا تقطعها و ان دعتك والدتك فاقطعها، هنگام نماز مستحبی اگر پدرت تو را خواند نماز را قطع نکن و اگر مادرت تو را خواند، نماز را قطع نما (نوری، ۱۴۰۷ ج ۱۵، ص ۱۸۱).

البته قطع نافله حرام نیست، لیکن در حالت جواز، قطع یا رجحان آن یکسان نیست و از این جهت، نیکی به مادر افضل از احسان به پدر است، چنانکه از رسول گرامی اسلام رسیده است. و سرّ ترجیح مادر، تحمل رنجهای فراوان از سوی اوست، نیز گرامیداشت خاله (خواهر مادر) در نبود و فقدان مادر، به منزله تکریم مادر تلقی شده است. (جوادی آملی ۱۳۸۳ ص ۱۳۵).

در روایت دیگری از پیامبر (ص) آمده است که: امّک، امّک، ثم امّک، ثم اباک، ثم الاقرب فالاقرب (پاینده، ۱۳۸۲ ص ۲۶۳). مادر خود، مادر خود، مادر خود را رعایت کن سپس پدر خود را سپس کسانی که به تو نزدیک تر هستند. از مجموع این روایات به دست می آید که مادر حق بسیار بزرگی بر فرزندان خود دارد و کسی در این حق با آنها برابری نمی کند بنابراین لازم است که تکریم و احسان به آنها در همه حال مورد توجه قرار گیرد.

شوهر داری جهاد زن

پیامبر (ص): جهاد المرأة حسن التبعل . جهاد زن در این است که خوب شوهر داری کند. (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۴۴۹)

« حسن التبعل » که در حدیث آمده عبارت کوتاهی است ولی معنای گسترده ای دارد و همه ی خوبی ها را در بر می گیرد. در باره زنی می توان گفت خوب شوهر داری می کند که مقام سرپرستی و قیمومت شوهر را می پذیرد و از آن پاسداری می کند، موقعیت او را در خانواده و بین فرزندان نگه می دارد. در کارهای مهم با او مشورت می نماید. از دستوراتش اطاعت می کند. اگر در مواردی خروج از منزل را صلاح ندانست و اجازه نداد خارج نمی شود. با رفتار خوش و اخلاق نیک و محبت های خود، شوهر را دلگرم و خانه را به کانون صفا و محبت تبدیل می کند. در دشواری ها و گرفتاری ها به یاری شوهر می شتابد و از او دلجویی می نماید. در مورد اموال شوهر امانت دار است و از اسراف و تبذیر و ولخرجی اجتناب می کند. در کارهای خیر او را تشویق می نماید. بهترین لباس را در منزل می پوشد و برای شوهر آرایش و زینت می کند و همواره آماد و در اختیار اوست. در خانه داری و پرورش فرزندان می کوشد راز دار و مهربان و دلسوز است. در باره چنین زنی می توان گفت : خوب شوهرداری می کند و عملش را در ردیف جهاد در راه خدا قرار دارد. (امینی، ۱۳۸۶ ص ۷۰ و ۶۹) وظیفه ی مهم یک زن شوهرداری است یعنی مواظبت از شوهر است و انجام این کار به ذوق و زیرکی مخصوصی نیاز دارد لذا سعادت و خوشبختی و یا بدبختی خانواده در دست اوست. زن می تواند خانه را به صورت بهشت برین درآورده یا به جهنم سوزانی تبدیل کند. شوهرداری به قدری از نظر اسلام اهمیت دارد که آن را در ردیف جهاد در راه خدا قرار داده است و با توجه به اینکه جهاد در راه خدا برای ترقی و عظمت اسلام و اجرای عدالت اجتماعی، بزرگترین عبادت است، ارزش شوهر داری معلوم می شود. (شمس الدین، ۱۳۸۴، ص ۸۶)

هویت دینی زن

پیامبر (ص): من تزوج احرز نصف دینه (معزی ۱۳۷۱ ج ۲۰ ص ۸). هر کس ازدواج کند نصف دین خود را حفظ نموده است. پیامبر (ص): هیچ جوانی نیست که در عنفوان جوانی ازدواج نماید مگر آنکه شیطان مراقب وی ناله برمی آورد او دوسوم دین خود را از من حفظ نموده است، بنده ی خدا بعد از ازدواج باید در یک سوم دیگر دین خود پرهیزگار باشد (معزی ۱۳۷۱ ج ۲۰ ص ۹). ارزش زن به عنوان هویت دینی، با روشن شدن گوشه ای از اسرار ازدواج از زبان صاحب وحی روشن می گردد. زن، نه تنها بازیچه ی مرد، وابسته و ابزار نیست، بلکه چون بنیان مرصوصی است که مرد را از پرتگاه دوزخ می رهاند و از انحراف نجات می دهد و با هم از تیرگی و تاریکی آسوده می شوند و هماهنگ هم، راه فلاح و صلاح و نجات را می پیمایند

و از طلاح و تبار می رهند. این نشان می دهد که هویت مرد برای زن در نکاح و نیز هویت زن برای مرد در ازدواج، یک هویت دینی است نه غریزی و آمیزش حیوانی که در هر نر و ماده ای یافت می شود. پس مرد یا زن جوان که پیوند زندگی مشترک می بندد بخش مهم دین خود را حفظ می نمایند و چنین نگرش ملکوتی به زن و نگاه الهی به ازدواج و بینش آسمانی به تشکیل کانون مشترک زناشویی، هرگز مرد را وابسته یا آزاد نمی بیند و زن را نیز از نگاه وابستگی و ابزاری مصون می دارد (جوادی آملی ۱۳۸۳ ص ۳۱۸ و ۳۱۹).

رفع نیازهای مادی خانواده

مرد و زن باید نیازهای مادی یکدیگر را بر آورند، مخصوصاً شوهر نباید بخل بورزد، بلکه تا آنجا که می تواند باید در تأمین نیاز مادی و مایحتاج زن و بچه اش بکوشد. زن هم باید از نظر مادی به شوهر و بچه اش برسد و از آنچه در خانه هست به آنها بدهد و بخل نورزد. نقل شده است مردی از دنیا رفت در حالیکه اموالش را در راه خدا صدقه داده بود. پیغمبر (ص) بر جنازه اش نماز خواندند و دفنش کردند. شامگاه آن روز به اطلاع آن حضرت رساندند که زن و بچه ی او غذا ندارند، چون همه چیزش را صدقه داده است. حضرت فرمودند: اگر زودتر گفته بودید، من بر جنازه اش نماز نمی خواندم (شمس الدین ۱۳۸۴ ص ۲۱).

پیامبر (ص): بزرگترین گناهان در نزد خدا آن است که مردی نان خور خود را سرگردان کند. بدترین مردم آن است که بر اهل خانه ی خود سخت گیرد. خرجی که مرد برای کسان خود کند صدقه است (پاینده، ۱۳۸۲ ص ۲۷۵ و ص ۵۳۸ و ص ۷۸۹).

پیامبر (ص): هر مردی که زحمت بکشد و بر عیالش انفاق کند خداوند متعال به عوض هر درهم، هفتصد برابر به او مرحمت فرماید. آن کسی را که خداوند وسعت زندگی به او داده و او بر خانواده ی خویش سخت می گیرد از ما نیست (حیدری نراقی، ۱۳۸۶ ص ۲۷۵ و ص ۲۷۸). از نظر اسلام، تأمین هزینه ی خانواده، از جمله مخارج همسر بر عهده ی مرد است، مرد وظیفه دارد کلیه ی مخارج همسرش را تأمین کند، گرچه خود زن ثروتمندتر از شوهر باشد. وجوب نفقه، یکی از احکام قطعی اسلام است. آن حق زوجه است. اگر مرد آن را نپردازد، به صورت دین بر ذمه اش باقی می ماند و عندالمطالبه باید آن را بپردازد و چنان چه از پرداخت نفقه امتناع کند، حاکم شرع اسلامی می تواند زن را طلاق دهد (امینی، ۱۳۸۶ ص ۸۰).

احسان به زن

پیامبر (ص): جبرئیل در باره ی زن به من سفارش کرد آنگونه که گمان کردم طلاق جایز نیست مگر زمانی که زن فاحشه باشد. پیامبر (ص): به زنان احسان کنید زیرا آنها نزد شما اسیر

هستند (لجنة الحديث ۱۳۸۸، ج ۱۲ ص ۳۹۹). پیامبر (ص): کامل ترین مؤمنان آن است که خُلُقش نیک تر است و از همه ی شما نیک تر کسانی هستند که برای زنان خود نیک ترند (لجنة الحديث ۱۳۸۸، ج ۱۲ ص ۲۴۰).

زن نیز مانند مرد، خودش را دوست دارد و به حفظ شخصیت خویش علاقه مند است. دوست دارد محترم و گرامی باشد و از تحقیر و توهین رنجیده خاطر می گردد. بزرگداشت زن از جانب مرد باعث کوچک شدن مرد نمی شود، بلکه حق شناسی و صفا و مودت او را به اثبات می رساند. مرد باید در صحبت کردن با زن محترمانه سخن بگوید، کلامش را قطع نکند، او را با عنوان خوب صدا بزند، هنگام ورود به منزل سلام و موقع خارج شدن خداحافظی کند، نزد دیگران او را احترام کند (شمس الدین، ۱۳۸۴ ص ۱۲۵).

امام سجاد (ع) می فرماید: و اما حق همسرت آن است که بدانی خداوند متعال با آفرینش او وسیله ی آرامش، رفاه، انس و نگهداری تو را فراهم نموده است، هر کدام از شما زن و شوهر بر نعمت وجود دیگری، خدا را سپاس گوید و بداند که این نعمت الهی است بر او و بر تو واجب است که نعمت الهی را گرامی داشته و در معاشرت با او، خوشرفتاری و رفق پیشه کنی اگر چه حق تو بر زن سخت تر و رعایت محبوب و مکروه تو بر او لازم تر است. ولی زن حق مهربانی و انس بر تو دارد و جایگاه آرامش و آسایش غریزه ای است که گریزی از انجام آن نیست و این حق بزرگی است (حیدری نراقی ۱۳۸۶ ص ۲۶۹).

زن داری

همانطور که بزرگترین وظیفه ی یک بانوی خانه دار، شوهرداری است و اسلام آن را در ردیف جهاد در راه خدا قرار داده است، زن داری نیز دارای ارزشی است که عمل یک مرد به شمار می آید. مردی که بخواهد زن دار باشد باید اخلاق و روحیات همسرش را کاملاً بدست آورد، از تمایلات نفسی او آگاه شود و بر طبق آنها برنامه ی زندگی را مرتب سازد. با اخلاق و رفتار خویش چنان در او نفوذ کند و دلش را به دست آورد که به خانه و زندگی دلگرم شده، از روی عشق و علاقه خانه داری کند. زن کانون محبت و موجودی صدمه پذیر است. از وجودش مهر و محبت می بارد، حیات و زندگی او به عشق و علاقه بستگی دارد، می توان بطور قطع مدعی شد که بزرگترین رمز زن داری، اظهار محبت و علاقه به اوست. خداوند بزرگ در قرآن می فرماید: یکی از آیات خدا این است که همسرانی برایتان آفرید تا بدانها آرام گیرید و در میانتان محبت و رحمت نهاد و در این موضوع برای مردمی که می اندیشند نشانه هایی است (روم - ۲۱).

اگر زن احساس کند که محبوب شوهر نیست از خانه و زندگی بیزار خواهد شد، همیشه پژمرده و افسرده خواهد بود، به خانه داری و بچه داری بی علاقه می گردد. وضع منزل همیشه

نامنظم و محیط خانه به جهنمی سوزان تبدیل می شود. گرچه محبت باید از صمیم قلب باشد تا در دل طرف اثر بگذارد، لیکن به محبت قلبی تنها هم نباید اکتفا کرد، بلکه باید صریحاً آن را اظهار نمود. شوهر باید به همسرش اظهار عشق و علاقه کند، در حضور و غیاب از وی تعریف کند، گاهی برایش هدیه بخرد، اگر به مسافرت رفت برایش نامه بنویسد، یا به او تلفن کند و ... (شمس الدین، ۱۳۸۴، ص ۱۲۵)

امام صادق به نقل از پیامبر (ص) می فرماید: سخن مرد به همسرش که من تو را دوست دارم هرگز از دل او بیرون نمی رود (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۵ ص ۵۶۹).

ابراز علاقه به همسر، تصرف حریم دل همسر است. ابراز محبت مرد به همسر باعث می شود زن به زندگی خود امیدوارتر شود و با انگیزه ای قوی، کانون خانواده را برای زندگی مشترک گرم تر کند. در این شرایط، زن همه ی سختی ها و ناملایمات را به جان و دل می خرد و توقعات خود را به حداقل کاهش می دهد (حسین زاده ۱۳۸۸ ص ۱۹۰).

وظایف پرورشی زن

مادر مسئولیتهای پرورشی ویژه ای دارد که مرد از آن محروم است. خدای سبحان دست کم، وظایف و راهنماییهایی به مدت سی ماه برای مادر مقرر نموده است که این سی ماه، حداقل دوران حمل (شش ماه) و حداکثر آن (نه ماه) و دوران دو سال شیرخوارگی کودک است و الوالذات یرضعن اولادهنّ حولین کاملین. (احقاف، ۱۵).

در این سی ماه مادر که کودک مستقیماً از او تغذیه می کند، مسئول حفظ دو نفر و دارای دو تکلیف است: یکی برای خود و دیگری برای کودک، هم در زمینه ی تغذیه ی جسمانی، هم تغذیه ی روحانی. پدر باید اصل نطفه ی کودک را از غذای حلال تأمین کند و پس از آن اگر حرامخوار شد، ارتباط تنگاتنگی با پرورش کودک ندارد. زیرا غذای حرام پدر در جهاز گوارشی پدر هضم می شود، اما غذای مادر در دستگاه گوارشی او شیر می شود و کودک از آن تغذیه می کند، پس مادر موظف است به کودک شیر حلال بدهد و خود نیز غذای حلال بخورد.

در غذای روحانی نیز چنین است مرد با پروراندن خاطره، خیال و هوس بد در سر، تنها خود را می سوزاند، اما خیال باطل و حرام و اندیشه ی گناه و خاطرات تلخ زن باردار، هم خود او را نابود می کند و هم فرزندش را، این نشانه ی عظمت زن است که ذات اقدس الهی مسئولیت او را در حفظ خاطرات، اندیشه ها، عقاید و اخلاق بیش از مرد دانسته است، از این رو باید مواظب افکار و اندیشه هایش باشد، چون بسیاری از مسائل از راه اندیشه به فرزند می رسد. به همین جهت است که مقام معلم بالاتر از مقام دانش آموز است. چون او موظف به اصلاح خود و دیگران است اما متعلم فقط وظیفه ی اصلاح خود را دارد. مادری که می داند اندیشه های او

در کودک اثر می گذارد، بینش های خود را تعالی بیشتری می بخشد، پس وظیفه ی مادر، تنها این نیست که با وضو و نام خدا بچه را شیر دهد. اینها عبادتهای مطلوب ظاهری است. ولی دین از مادر می خواهد که اندیشه های خود را نیز مواظب باشد. به مرد نیز می گوید: هنگام مصاحبت با همسر به فکر نامحرمان مباش چون در اخلاق کودکی که نطفه ی او منعقد می شود، اثر سوء دارد. بنابراین مسئولیت زن در این سی ماه به مراتب بیش از مرد است و هر که مسئولیتش بیشتر باشد، در صورت عمل به آن، توجهش به خدا بیشتر و در نتیجه موفق تر است. (جوادی آملی ۱۳۸۲ ص ۱۳۶ و ۱۳۷).

همکاری مرد با زن در خانه

یک از عوامل تحکیم و پیوند خانواده، تعادل، تعاون و همکاری میان زن و شوهر در تمام مراحل زندگی است.

ازدواج باعث پیدایش شراکت میان زن و شوهر است، که باید هر کدام دارای خصوصیات ویژه ی شریک در تمام مراحل باشند و این خصصتهای شراکتی باید در کلیه ی شئون زندگی خانوادگی و یا مخارج در این چهارچوب بگنجد، همان گونه که اقتضا می کند، باید یک شریک از اشتباهات شریک خود چشم پوشی کند. زیرا ممکن است شوهر برای همیشه به همسر خود بدکار و بدکردار باقی بماند بعد انتظار داشته باشیم زن به شوهر خدمت کند.... چرا که آن شوهری که در سختی ها و مشکلات زندگی همسر خود، خود را شریک و سهم نداند، مستحق بدترین دشواری های زندگی است.

رسول خدا(ص) زیباترین مثال را برای تعاون و همکاری میان همسران خود ذکر فرموده است. آن گرامی بر حسب منزلت خود پیوسته با آنها در اداره شئون منزل همکاری می کرد. امیر مؤمنان حضرت علی(ع) از رفتار آن گرامی پیروی می کرد و همیشه به همسرش یعنی سرور بانوان دو عالم و جگرگوشه ی رسول خاتم، حضرت فاطمه زهرا(ع) در کارهای خانه، کمک می فرمود، و زندگی خانوادگی آن دو بزرگوار به عنوان نمونه ی یک خانواده ی مقدس به شمار می آید(شریف قرشی ۱۳۸۴ ص ۱۰۱).

کمک کردن به زن در امور خانه، در آخرت به صورت نعمت های الهی و حورالعین متمثل می شود. لذا مرد نباید همه ی کارهای منزل را بر دوش زن بگذارد. البته زن باید به وظیفه اش که خانه داری است عمل کند، زیرا رضایت خدا و شرط رفتن به بهشت و خوشنودی ائمه طاهرین(ع) یاری رساندن به یکدیگر است. کار کردن و کمک نمودن زن و مرد به یکدیگر اجر و ثواب بسیار دارد، در صورتیکه با بدخلقی و عصبانیت و تندى و برخورد های غیراصولی، آن اجر و ثواب را از بین نبرند (شمس الدین - ۱۳۸۴ ص ۳۷).

امیرالمؤمنین علی (ع) فرمود: روزی رسول خدا (ص) بر ما، در منزل وارد شد، فاطمه (س) نزدیک دیگ غذا نشسته بود و من هم برایش عدس تمیزی می کردم. آن حضرت مرا با لقب یا ابالحسن خواندند، عرض کردم: بفرمایید. اظهار داشتند: بشنو از من آنچه را که به دستور پروردگارم می گویم! هیچ مردی نیست که در کارهای منزل به همسرش کمک کند، مگر این که پاداش او به هر تار مویی که بر بدنش روییده باشد، ثواب یکسال عبادتی است که تمام روزهایش را روزه گرفته و تمام شب هایش را به عبادت ایستاده، شب زنده داری کرده باشد؛ و خداوند به او ثوابی می بخشد که به انبیای صابر خود مثل حضرت داود و یعقوب و عیسی (ع) بخشیده باشد. ای علی! کسی که در کارهای منزل به همسر خود بدون سرکشی، دلتنگی و تکبر خدمت نماید، پروردگار اسمش را در دفتر شهدا ثبت می کند و برایش به هر روز و شبی، ثواب هزار شهید و به هر قدمی که برمی دارد، به آن مرد ثواب حج و عمره می دهد و به هر قطره ای که از بدنش عرق بیاید، یک خانه در بهشت برایش منظور می نماید. ای علی! یک ساعت خدمت کردن به همسر در کارهای خانه بهتر از عبادت هزار سال و هزار حج و هزار عمره و بهتر است از آزادی هزار بنده در راه خدا و هزار جنگ در راه دین و عبادت هزار مریض و هزار نماز جمعه و هزار تشیع جنازه و هزار گرسنه ای که برای خداوند رحمن سیر گردد و هزار برهنه را پوشاندن و هزار اسب در راه پروردگار دادن برایش بهتر از هزار دینار به مستمندان صدقه دادن و بهتر از تلاوت تورات و انجیل و زبور و قرآن است و بهتر از آزاد کردن هزار اسیر و بخشیدن هزار شتر به فقرا است و چنین مرد خدمتکار به همسر، از دنیا بیرون نمی رود مگر این که جایگاه خوب خود را در بهشت ببیند. ای علی! کسی که روگردانی و تکبر نکند در خدمت به همسرش بدون حساب وارد بهشت می شود. ای علی! خدمت به همسر کفاره ی گناهان کبیره است و خاموش کننده آتش خشم پروردگار جبار و صدق ازدواج با حورالعین و این خدمت موجب زیادی خوبی ها و علو مقام است. ای علی! خدمتکار همسر نمی شود مگر شخص صدیق و درستکار یا شهید یا مردی که خداوند متعال خیر دنیا و آخرتش را خواسته باشد (حیدری نراقی، ۱۳۸۶ ص ۲۷۰ و ۲۷۱ به نقل از بحارالانوار).

پاداش خدمت زن در خانه

پیامبر (ص): هر زنی که به شوهرش آبی بنوشاند برای او بهتر از یکسال روزه است که شب آن به عبادت مشغول باشد و برای هر بار نوشیدن آب به همسرش شهری در بهشت برای او ساخته می شود و شصت خطای او را می پوشاند. پیامبر (ص): زن صالح بهتر از هزار مرد غیر صالح است و هر زنی که هفت روز به شوهرش خدمت کند، خدا هفت درب جهنم را بر او می بندد و هشت درب بهشت را برای او باز می کند که از هر درب که می خواهد وارد بهشت شود (لجنة الحديث، ۱۳۸۸، ج ۱۳ ص ۳۳۹ و ص ۲۹۵).

زن و مرد باید خود را خدمتگزار یکدیگر بدانند. کارهایی که زن در منزل انجام می دهد برای رضای خداوند و برای پاداشی که خداوند بزرگ برای او فراهم کرده، انجام بدهد. وقتی هدف، جلب رضای خداوند سبحان بود، محیط خانه باصفا و صمیمی می شود. مرد هم باید تلاشی که برای تهیه کردن امور مادی و معنوی خانواده خود می کند، یک عبادت بداند، همان طوری که روش حضرت علی (ع) و فاطمه زهرا (ع) چنین بود. (محممدی نیا، ۱۳۸۸ ص ۸۱)

عدم تشبه زنان و مردان به یکدیگر

پیامبر (ص): خداوند لعنت کند زانی را که خود را همانند مردان می کنند و خداوند لعنت کند مردانی را که خود را همانند زنان می کنند. (پاینده، ۱۳۸۲ ص ۶۲۸).

ارزش یک زن و کمال او، در زن بودن و کامل بودن در جنبه های زنانگی و ارزش و کمال یک مرد، کامل بودن او در جنبه های مردانگی است. اگر مرد، گرایش زنانه و زن گرایش مردانه پیدا کند، کمال نیست، حتی از نظر اسلام، بعضی از صفات است که زینده ی مردان و بعضی از صفات است که زینده ی زنان است. زن بودن، هنر می خواهد همچنان که مرد بودن هنر می خواهد. مردی که گرایش زنانه دارد، زن نمی شود، اما از مقام مردانگی هم سقوط می کند. همچنین زنی که گرایش مردانه دارد، مرد نمی شود، اما از مقام زنانگی نیز سقوط می کند و به قول آن بانوی دانشمند عرب دکتر بنت الشاطی: «تبدیل به جنس سوم می شود». اسلام به قدری روی این مسأله حساسیت دارد که حتی با این که زن یا مرد، لباس یکدیگر را بپوشند مخالف است (بهشتی، ۱۳۸۸ ص ۶۲ و ۶۳).

طلاق منفورترین حلال ها

پیامبر(ص): منفورترین چیزهای حلال در پیش خدا طلاق است. (پاینده ۱۳۸۲ ص ۱۵۷)

ممکن است کسی در اصل تشریح طلاق اشکال کرده بگوید: اگر طلاق واقعاً مغبوض شارع اسلام بود چرا آن را تحریم نکرد؟ اصولاً حلال بودن چگونه با مغبوض بودن قابل جمع است؟ چرا اسلام طلاق را تجویز کرد و فلسفه ی آن چیست؟

در پاسخ باید گفت: در عین حال که طلاق امری است زشت و مغبوض، ولی در بعضی مواقع ضرورتی است که نمی توان جلوی آن را گرفت مثلاً قطع اعضای بدن امری است دردناک و مغبوض، اما در بعضی مواقع قطع عضو ضرورت دارد و به مصلحت انسان است، چنان که در مورد بیماری سرطان چنین است. اگر ادامه ی ازدواج برای زن و مرد رنج آور، دردناک و تحمل نشدنی باشد و جز طلاق چاره دیگری وجود نداشته باشد، طلاق بهترین راه حل است. اگر زوجین به خواسته ی درونی خود رسیده باشند، کانون خانواده گرم و با صفا و زیبا است. مرد به خانواده ی خود دلگرم و امیدوار است و در تأمین آسایش و رفاه آنان جدیت

و فداکاری می کند. زن نیز خودش را موفق و خوش بخت می داند و در شوهرداری، خانه داری و بچه داری تا سرحد فداکاری می کوشد. اما اگر مرد همسر قانونی خود را دوست نداشت و از دیدار و معاشرت با او بیزار بود و زن نیز احساس کرد که از مقام محبوبیت سقوط کرده و شوهرش او را دوست ندارد، در چنین فرضی خانواده دو رکن اساسی خود را از دست داده و ویران شده به شمار می آید. زندگی در چنین خانواده ی سرد و از هم پاشیده ای، برای زن و مرد بسیار دشوار و دردناک است و ادامه آن به صلاح هیچ یک از زوجین نیست. در چنین شرایطی اسلام با این که طلاق را مغبوض دارد، آن را بهترین راه حل می داند و تجویز می کند. تشریح قانون طلاق برای چنین مواردی است. مورد دیگر، عدم توافق اخلاقی است، در صورتی که زن و مرد توافق اخلاقی ندارند و تفکر دوگانه ای دارند، هر دو خودخواه و کینه توز و لجاجت بازند، شبانه روز کشمکش و نزاع و دعوا دارند و به نصیحت ها و راهنمایی های کسی گوش نمی دهند، به هیچ وجه حاضر نمی شوند خودشان را اصلاح و تعدیل کنند. زندگی در چنین خانواده ای نیز بسیار سخت و دردناک است و ادامه ی آن نه به نفع زن است و نه به نفع مرد. در چنین مورد نیز طلاق بهترین راه حل است و اسلام آن را تجویز می کند. بنابراین، طلاق در بعضی موارد ضرورت اجتماعی و بهترین راه چاره است و نمی تواند ممنوع باشد. (امینی، ۱۳۸۶ ص ۱۰۶-۱۰۸)

نتیجه گیری

پیامبر (ص) برای معرفی هویت واقعی زن و نقش و جایگاه زن بهترین رهنمودها را ارائه نموده اند. و با تبعیض میان زن و مرد مبارزه نمودند. از بیانات پیامبر(ص) استفاده می شود که اسلام توجه خاصی به زنان داشته اتس و در فرهنگ و حی از زن به عظمت یاد شده است. زن محبوب پیامبر (ص) است و اگر مرد بخواهد خدا را در مظهریت خود مشاهده کند شهود او تام نیست ولی اگر بخواهد خدا را در مظهریت زن بنگرد، شهود به کمال می رسد. فرزند دختر در اسلام از جایگاه خاصی برخوردار است. همکاری زن و مرد در خانه با یکدیگر دارای ارزش و ثواب فراوانی می باشد. زن برای خودش حق انتخاب همسر را دارد و پدرش نمی تواند او را در امر ازدواج مجبور سازد.

ازدواج موجبات آرامش و دینداری انسان را فراهم می سازد.

زنان و مردان حق ندارند خود را شبیه یکدیگر سازند.

در صورتیکه فرمایشات پیامبر(ص) مورد توجه جامعه ی دینی قرار گیرد، آرامش در خانواده ها، بیشتر می شود و زمینه ی رشد و تعالی افراد خانواده فراهم می گردد و در نتیجه طلاق به حداقل ممکن کاهش پیدا می کند.

منابع

- قرآن کریم.
- امینی ابراهیم (۱۳۸۶). آشنایی با وظایف و حقوق زن، بوستان کتاب، قم.
- بهشتی، احمد (۱۳۸۸). خانواده در قرآن، بوستان کتاب، قم.
- بابازاده، علی اکبر (۱۳۹۰). مسائل ازدواج و حقوق خانواده، دانش و ادب، قم.
- پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲). نهج الفصاحه، جاویدان، تهران.
- جوادی آملی، ابراهیم، عبدالله (۱۳۸۳). زن در آینه جلال و جمال، اسراء، قم.
- حسین زاده، علی (۱۳۸۸). همسران سازگار، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم.
- حیدری نراقی، علی محمد (۱۳۸۶). شرح رساله حقوق امام سجاد(ع)، مهدی نراقی، قم.
- شریعتی، علی (۱۳۸۴). زن در چشم و دل پیامبر(ص) مجله ی یاد، شماره ۷۵.
- شریف قرشی، باقر (۱۳۸۴). نظام خانواده در اسلام، مترجم: لطیف راشدی، نشر بین الملل، تهران.
- شمس الدین، سید مهدی (۱۳۸۴). روش همسر داری، شفق، قم.
- فتاحی زاده، فتحیه (۱۳۸۷). زن در تاریخ و اندیشه اسلامی، بوستان کتاب، قم.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۵). الکافی، دارالکتب الاسلامیه، تهران.
- لجنة الحدیث (۱۳۸۸). مؤسوعه کلمات الرسول الاعظم، امیرکبیر، تهران.
- محمدی نیا، اسداله (۱۳۸۸). بهشت جوانان، سبط اکبر، قم.
- معزی، اسماعیل (۱۳۷۱). جامع احداث الشیعه تحت اشراف مرحوم آیه الله بروجردی، قم.
- نوری، محمدحسین (۱۴۰۷). مستدرک الوسائل، مؤسسه آل البيت، قم.